

Danuta Jastrzębska-Golonka, Agnieszka Rypel

Koncepcje kształcenia językowego wpisane w chorwacki odpowiednik podstawy programowej nauczania języka ojczystego

Chorwacki system edukacji

Opracowany przez Instytut Badań Edukacyjnych dokument opisujący system edukacyjny w Chorwacji rozpoczyna się od wprowadzenia: „Zgodnie z konstytucją Republika Chorwacji jest demokracją przedstawicielską, w której władza ustawodawcza należy do parlamentu (Saboru), natomiast władza wykonawcza jest podzielona między rząd a prezydenta. Chorwacka polityka edukacyjna leży w kompetencjach Ministerstwa Nauki, Edukacji i Sportu. Zgodnie z art. 65 konstytucji nauka w szkołach podstawowych jest obowiązkowa i bezpłatna”¹. Ze środków budżetowych w większości utrzymywane są także publiczne szkoły średnie i wyższe (nauka odpłatna dotyczy tylko nielicznych szkół prywatnych).

Chorwacki system kształcenia obejmuje edukację przedszkolną, edukację elementarną oraz edukację na poziomie średnim, a także szkolnictwo wyższe. Jego struktura przypomina polski system edukacyjny sprzed reformy 1999 roku i jednocześnie nowy, będący efektem kolejnej reformy szkolnictwa wprowadzanej od września 2017 roku.

Edukacja przedszkolna, zgodnie z chorwackim prawodawstwem, jest zadaniem i obowiązkiem państwa, które musi zapewnić opiekę dzieciom od szóstego miesiąca życia aż do wieku szkolnego. Od szóstego do piętnastego roku życia dzieci uczęszczają do ośmioklasowej szkoły elementarnej, która obejmuje dwa typy edukacji: wczesnoszkolną w klasach 1–4 oraz podstawową w klasach 5–8. Na etapie wstępnym uczniowie są podzieleni na klasy prowadzone przez jednego nauczyciela. Obowiązkowymi przedmiotami są język chorwacki, matematyka, przyroda i społeczeństwo, sztuki wizualne oraz co najmniej jeden język obcy (najczęściej angielski). W klasach 5–8 następuje nauczanie „przedmiotowe”, czyli przejście edukacji przez nauczycieli poszczególnych przedmiotów. Do programu nauczania na tym etapie włączane są: historia, geografia i nauki ścisłe oraz kolejny język obcy (najczęściej włoski lub niemiecki).

---

¹ *Chorwacka rama kwalifikacji*, Instytut Badań Edukacyjnych. Instytut badawczy, s. 2, biblioteka-krk.ibe.edu.pl/opac_css/doc_num.php?explnum_id=362 [dostęp: 15.10.2016].

Po ukończeniu szkoły podstawowej każde dziecko ma prawo (z którego korzysta ok. 90% uczniów), choć nie jest do tego zobligowane, podjąć naukę w szkole średniej. Ten etap edukacji dotyczy trzech kategorii szkół: czteroletniego gimnazjum (odpowiednika polskiego liceum), szkół zawodowo-technicznych, w których (w zależności od kierunku) nauka trwa od trzech do pięciu lat i wreszcie szkół artystycznych z czteroletnim cyklem nauczania. W gimnazjach obowiązują cztery różne ścieżki edukacyjne o profilu akademickim, natomiast szkoły techniczne/zawodowe sprofilowane są branżowo (np. wyspecjalizowany handel). Kształcenie w szkole średniej wieńczy państwowy egzamin, tzw. *Drżawna matura*, która upoważnia do ubiegania się o przyjęcie na studia wyższe.

Kształcenie w szkołach ponadśrednich oraz kształcenie wyższe mogą mieć charakter ogólny (z uwzględnieniem studiów licencjackich, magisterskich, specjalistycznych magisterskich oraz studiów podyplomowych) lub zawodowy (dotyczy tzw. studiów „krótkiego cyklu”, licencjackich oraz specjalistycznych magisterskich).

W 2005 roku przeprowadzono reformę chorwackich szkół wyższych, dostosowując zarówno organizację, jak i nauczanie do obowiązującego w Europie² tzw. systemu bolońskiego.

W działaniach edukacyjnych rządu chorwackiego widoczne jest duże zaangażowanie mające na celu poprawę stanu szkolnictwa, zwłaszcza że wyniki uzyskane przez uczniów Republiki Chorwacji w badaniach PISA (*Programme for International Student Assessment*³) znalazły się w grupie państw o najniższych wynikach, czyli gorszych od wyniku średniego.

W poniższej tabeli zamieszczono wyniki uczniów chorwackich oraz dla porównania polskich i finlandzkich, którzy od lat zajmują pierwsze miejsce w omawianych rankingach.

Tab. 1. Średnie wyniki (w punktach) uczniów z matematyki, z pomiaru umiejętności rozumowania w naukach przyrodniczych oraz z pomiaru umiejętności czytania i interpretacji w badaniach z lat 2006–2012 w krajach europejskich⁴

Kraj	2006	2009	2012
MATEMATYKA			
Finlandia	548	541	523
Polska	486	486	518
Chorwacja	467	460	471

² Tamże oraz K.Ł. Czapiewski, *Edukacja*, geozeta.pl/artykuly, Europa, 16; prez.com/o1hkcuyto8l/system-oswiaty-w-chorwacji/ [dostęp: 20.10.2016].

³ PISA (*Programme for International Student Assessment*) – międzynarodowe badanie koordynowane przez Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju. Jego celem jest uzyskanie porównywalnych danych o umiejętnościach uczniów (którzy ukończyli 15. rok życia) w celu poprawy jakości nauczania i organizacji systemów edukacyjnych.

⁴ *Program Międzynarodowej Oceny Umiejętności Uczniów. OECD PISA. Programme for International Student Assessment. Wyniki badania 2012 w Polsce*, red. M. Federowicz, Ministerstwo Edukacji Narodowej, ifispan.waw.pl. [dostęp: 12.12.2016].

NAUKI PRZYRODNICZE			
Finlandia	563	554	545
Polska	498	508	526
Chorwacja	493	486	491
CZYTANIE I INTERPRETACJA			
Finlandia	547	536	524
Polska	508	500	518
Chorwacja	477	476	485

Bardziej niż mierne wyniki uzyskane przez uczniów chorwackich zarówno w tej dziedzinie, jak i pozostałych, tłumaczą wzmożone wysiłki rządu w zakresie polityki edukacyjnej na rzecz poprawy jakości kształcenia. W opublikowanym na przełomie stycznia i lutego 2016 roku dokumencie czytamy: „Republika Chorwacji uznaje konieczność przekształcenia systemu szkolnego do nowych wymogów czasów, w szczególności znaczenie mają zmiany w krajowym programie nauczania. Rozwój społeczeństwa opartego na wiedzy oraz rozprzestrzenianie się procesów globalizacyjnych podkreśliły znaczenie edukacji dla rozwoju osobistego i społecznego”⁵. Chorwacja zdecydowała się na rozwój *Krajowego programu kształcenia przedszkolnego i kształcenia ogólnego obowiązkowego i wtórnego*, który przewiduje, że wszystkie komponenty systemu edukacji zostaną powiązane w sensowną i spójną całość – Krajowe Ramy Kwalifikacji, które będą miały na celu przejście od obecnego zorientowania na treści programowe do systemu kompetencji i osiągnięć uczniów (opartych i diagnozowanych na podstawie efektów uczenia się).

Prace nad Chorwacką Ramą Kwalifikacji (ChRK) rozpoczęte zostały już w 2007 roku, „Rząd chorwacki zatwierdził wówczas dokument *Podstawy Chorwackiej Ramy Kwalifikacji*⁶, uzupełniony wkrótce o *Plan Działań na rzecz Rozwoju Chorwackiej Ramy Kwalifikacji na lata 2008–2012*. Sformowano wówczas Krajowy Komitet na rzecz Rozwoju i Implementacji ChRK, do którego weszli przedstawiciele wszystkich instytucji i organizacji zainteresowanych rozwojem krajowego systemu kwalifikacji”⁷. W 2011 roku zaproponowali oni uchwalenie specjalnej Ustawy o ChRK, której celem było stworzenie koniecznych ram prawnych i instytucjonalnych dla przyszłej implementacji i funkcjonowania ChRK. Została ona zatwierdzona przez chorwacki parlament i weszła w życie w marcu 2013 roku⁸. Kontynuacja prac polegała na sformułowaniu bardziej szczegółowych aktów prawnych regulujących m.in. zakres odpowiedzialności oraz obowiązki instytucji i organizacji współpracujących przy tworzeniu i implementacji Ramy, kryteria i procedury związane z zapewnianiem jakości oraz kwestie związane z rozwojem Rejestru ChRK, który został pomyślany jako

⁵ *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje*, public.mzos.hr/Default.aspx?sec=2685 [dostęp: 15.05.2016].

⁶ *Baseline of the Croatian Qualifications Framework*, cyt. za „Croatian Qualifications Framework. Introduction to Qualifications” (2010), [w:] *Chorwacka Rama Kwalifikacji...*

⁷ Chorw. Zakon o HKO, public.mzos.hr/fgs.axd?id=18745, [w:] *Chorwacka Rama Kwalifikacji...*

⁸ *kwalifikacije.hr/zakon-o-hko-u-stupio-na-snagu*, [w:] *Chorwacka Rama Kwalifikacji...*

jeden z kluczowych elementów krajowego systemu kwalifikacji i Ramy. Założono, że powinien zawierać wyspecyfikowane dla danej kwalifikacji efekty uczenia się, standardy określonych stanowisk zawodowych, standardy kwalifikacji, programy nauczania oraz wskazówki, co do działania instytucji oceniających i certyfikujących dane kwalifikacje, czyli powinien być wszechstronną bazą danych dotyczących kompetencji wymaganych na rynku pracy oraz aktualnych kwalifikacji, jakie można zdobyć w chorwackim systemie edukacyjnym⁹.

Koncepcja narodowego curriculum

Krajowe Ramy Kwalifikacyjne posłużyły do stworzenia projektu curriculum narodowego¹⁰, który do publicznych konsultacji przedstawiono w lutym 2016 roku. W założeniu autorów dokumentu został on zaprojektowany z myślą o dzieciach i młodych ludziach, jako głównych uczestnikach procesu edukacyjnego. Celem curriculum jest wskazanie nauczycielom, wychowawcom, uczniom, rodzicom, jednoznacznie i jasno sformułowanych oczekiwań edukacyjnych oraz efektów kształcenia. Otwarty (choć jednocześnie ściśle uporządkowany) charakter curriculum wynika z dążenia do wprowadzenia takich modyfikacji, które w pełni odpowiadałyby zarówno stale ewoluującym potrzebom dzieci i młodzieży, jak i oczekiwaniom oraz możliwościom pracowników instytucji edukacyjnych. Aktualność curriculum wzmacniają ponadto odwołania do najnowszej wiedzy naukowej i technicznej oraz do doświadczeń, które wynikają z wykorzystywania tej wiedzy w codziennej praktyce.

Ryc. 1. Struktura chorwackiego curriculum narodowego

Źródło: *Nacionalni kurikulum nastavnoga predmeta Hrvatski jezik*, s. 1

⁹ *Chorwacka rama kwalifikacji...*, s. 2.

¹⁰ *Nacionalni kurikulum nastavnoga predmeta Hrvatski jezik. Prijedlog*, Zagreb 2016, [w:] *Predmetni_kurikulum-Hrvatski_jezik.pdf*.

Struktura curriculum narodowego (ryc. 1) obejmuje odpowiednio ustrukturyzowane dokumenty określające cele, zadania i treści nauczania dla wszystkich szczebli i typów szkół, a więc curricula kolejno dla: edukacji i wychowania wczesnego oraz przedszkolnego, edukacji i wychowania w szkole podstawowej, edukacji w gimnazjum, edukacji zawodowej i edukacji artystycznej. Spójność wszystkich wymienionych curriculum uzyskano, wyznaczając jeden wspólny dla wszystkich tych dokumentów obszar, w którym ujęte zostały tematy międzyprzedmiotowe. W ogólną strukturę wpisano również curriculum przedmiotów koniecznych do uzyskania pełnych kwalifikacji w systemie kształcenia zawodowego i artystycznego. Jednakowe dla wszystkich curriculum i obszarów są schematy ujednociające ewaluację w następujących zakresach: 1) proces i efekty nauczania w edukacyjno-wychowawczym systemie Republiki Chorwackiej, 2) osiągnięcia i trudności uczniów oraz efektywność ich motywowania, 3) osiągnięcia uczniów szczególnie uzdolnionych oraz ich motywowanie.

Projekt curriculum przedmiotu „język chorwacki”

W schemacie narodowego curriculum język chorwacki zajmuje szczególne miejsce. Pierwsza przyczyna uprzywilejowania języka ojczystego ma swoje źródło w skomplikowanej sytuacji historyczno-politycznej Chorwacji. W rozdziale wstępnym umieszczono rodzaj preambuły. Oznajmia się w niej dobitnie, że język chorwacki jest językiem ojczystym większości uczniów, a także językiem, w którym uczą się przedstawiciele innych narodów i mniejszości narodowych, jest także językiem komunikacji publicznej i językiem urzędowym w Republice Chorwacji¹¹.

Tego typu oświadczenie nie pojawiło się dotąd w żadnej z polskich podstaw programowych. Nasz kraj obecnie jest w zasadzie homogeniczny pod względem narodowym i językowym, a miejsce polszczyzny, jako jednego z najważniejszych wyznaczników naszej tożsamości narodowej, nigdy nie wymagało szczególnego uzasadniania. Dla Chorwatów język ojczysty stanowił zawsze ważny element w rozgrywkach z ich największymi rywalami, Serbami. Przez długi czas uważano serbski i chorwacki za diasystem, w którego skład wchodziły dialekty sztokawski, czakawski, kajkawski i torlacki. Określenie to jest jednak nieprecyzyjne i nie przesądza o odrębności tych dwóch bałkańskich narodów, zwłaszcza że wymienionymi dialektami posługują się także Boszniacy (muzułmanie bośniaccy) oraz Czarnogórcy i mieszkańcy Hercegowiny. Między Chorwatami a Serbami „niskość bariery językowej częściej bywała przekleństwem niż błogosławieństwem, nie tyle zbliżała, co utrudniała rozgraniczenia, a to stanowiło dodatkowy czynnik konfliktogenny, nasycalo atmosferę dramatyzmem konwersji i apostazji, zwiększało podatność na ideologiczne obłądki i polityczne machinacje”¹². Zarówno w Królestwie Jugosławii, jak i w Socjalistycznej Federacji Republik Jugosławii jedność chorwackiego i serbskiego języka narodowego stała się nienaruszalnym dogmatem, a chorwackie dążenia do autonomii językowej były uznawane za dowód skrajnego nacjonalizmu.

¹¹ *Nacionalni kurikulum...*, s. 4.

¹² J. Rapacka, *Śródziemnomorze. Europa Środkowa, Bałkany. Studia z literatur południowosłowiańskich*, Kraków 2002, s. 443.

Chorwaci czuli się upokorzeni, mieli poczucie okaleczenia własnej tożsamości, dlatego od ogłoszenia w 1991 roku niepodległości swojej republiki, przywiązują tak wielką wagę do propagowania i rozwijania swego języka. Trzeba także zauważyć, że specyfiką Chorwacji (podobnie jak innych państw bałkańskich) jest jej wielokulturowość i wieloetniczność, stąd konieczność podkreślania, że nauka odbywa się w języku chorwackim, a nie w językach mniejszości narodowych¹³.

Za drugi powód szczególnego miejsca nauczania języka ojczystego (w języku chorwackim „matczyngo” – *materinskog jezika*) we wstępnej części curriculum uznaje się fakt, że komunikacja w chorwackim języku standardowym jest punktem wyjścia do uczenia się innych przedmiotów, dlatego też język chorwacki musi znajdować się na wszystkich poziomach nauczania. Na lekcjach chorwackiego uczniowie zdobywają komunikacyjną kompetencję językową, która staje się podstawą do nabywania umiejętności czytania/odbioru literatury, tekstów informacyjnych oraz mediów, a także zdobywania kompetencji międzykulturowych i kształtowania postaw. Kompetencje językowa i komunikacyjna są również warunkiem pomyślnego rozwoju osobistego, kształcenia ustawicznego oraz krytycznej postawy wobec różnorodnych zjawisk życia społecznego i gospodarczego¹⁴.

Curriculum języka chorwackiego składa się z części przedstawionych na ryc. 2. Są to kolejno:

- 1) Opis przedmiotu język chorwacki.
- 2) Wychowawczo-edukacyjne cele uczenia się i nauczania przedmiotu język chorwacki.
- 3) Obszary (domeny) organizacji przedmiotu.
- 4) Edukacyjno-wychowawcze efekty kształcenia dla poszczególnych obszarów oraz kolejnych klas na wszystkich poziomach edukacji.
- 5) Powiązania z innymi obszarami edukacyjno-wychowawczymi oraz tematami (zagadnieniami) międzyprzedmiotowymi.
- 6) Uczenie się dydaktyki przedmiotu języka chorwackiego, obejmującej doświadczenia edukacyjne, rolę nauczycieli, materiały i pomoce naukowe, wpływ środowiska i zmian cywilizacyjnych oraz klasyfikowanie uczniów ze względu na różne kryteria.
- 7) Ocenianie efektów edukacyjno-wychowawczych.

---

¹³ Kolejne etapy batalii Chorwatów o prawo używania odrębnego języka narodowego dokumentują między innymi kolejne konstytucje titowskiej Jugosławii: pierwsza Jugosławii z 1946 roku – język chorwacki lub język serbski; konstytucja federalna z 1963 roku – język serbsko-chorwacki; konstytucje poszczególnych republik Jugosławii z 1974 roku – język serbsko-chorwacki, czyli język chorwacko-serbski; konstytucja Federacyjnej Republiki Chorwacji z 1974 roku – „Funkcję publiczną pełni chorwacki język literacki, czyli standardowa forma języka narodowego Chorwatów i Serbów w Chorwacji, nosząca nazwę języka chorwackiego lub serbskiego”; konstytucja Republiki Chorwacji z 1990 roku – „Językiem oficjalnym Republiki Chorwacji jest chorwacki z alfabetem łacińskim. W poszczególnych jednostkach terytorialnych dopuszcza się obocznie na skalę lokalną oficjalne stosowanie innego języka bądź też alfabetu cyrylicznego lub jakiegokolwiek innego, w zakresie ustalonym odrębnymi aktami prawnymi”. Za: M. Okuka, *Żegnaj serbsko-chorwacki!*, „Krasnogruda” 1997, nr 3, s. 117–119.

¹⁴ *Nacionalni kurikulum...*, s. 4.

Ryc. 2. Struktura treści curriculum języka chorwackiego

Źródło: *Nacionalni kurikulum nastavnoga predmeta Hrvatski jezik*, s. 2

Do dokumentu załączono proponowany spis lektur dla poszczególnych etapów kształcenia, ponadto słownik terminów używanych w curriculum oraz uzupełniająca go bibliografię, w której wskazuje się źródła koncepcji nauczania języka, komunikacji oraz literatury, kultury i mediów.

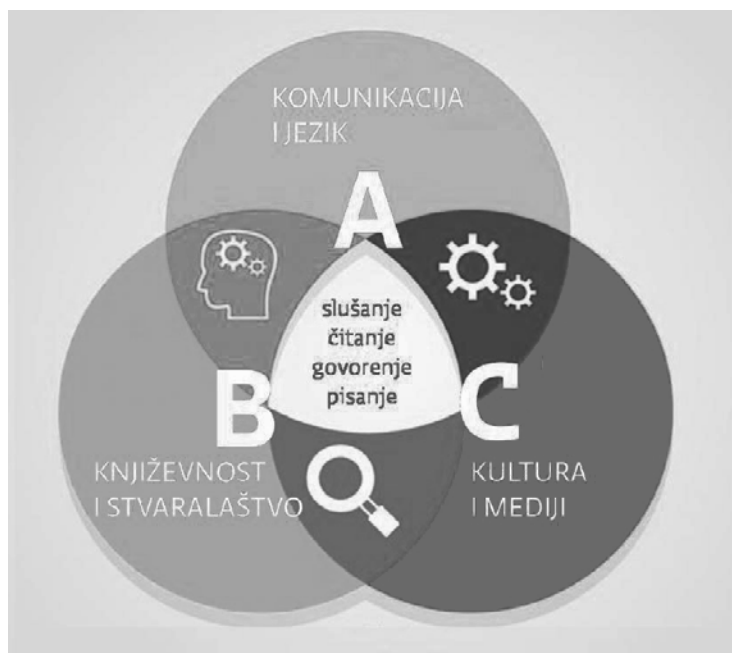
Struktura curriculum oparta jest na podejściu komunikacyjno-funkcjonalnym oraz holistyczno-humanistycznym. Są one ukierunkowane na nabywanie językowych kompetencji komunikacyjnych, wspierających rozwój umiejętności językowych – mówienia, czytania, pisanie i rozmawiania. Na tych samych podstawach opiera się również tworzenie różnorodnych relacji z i między różnymi formami i rodzajami tekstów. Curriculum uwzględnia ponadto fazy poznawczego i językowego rozwoju dzieci oraz młodzieży w przekonaniu, że jedynie pod tym warunkiem uczniowie mogą nie tylko wykorzystać i rozwinąć swój potencjał, ale także doświadczyć radości i poczucia sprawstwa w poznawaniu języka ojczystego, literatury i kultury.

Kryteria porządkujące treści curriculum jej autorzy wywodzą z następujących zasad: tekstowości, integralności językowej praktyki komunikacyjnej, poznawania zarówno języka standardowego, jak i języka regionu pochodzenia, funkcjonalności komunikacyjnej, różnicowania i łączenia różnych poziomów języka, kreatywności w języku i poprzez język oraz stopniowania, egzemplifikacji, spójności i zrównoważenia przekazywanych treści. Nadrzędnym celem stosowania wymienionych zasad

powinno być zachęcanie uczniów do samodzielnego kształtowania tożsamości narodowej, językowej i kulturowej, postaw patriotycznych, ale także poczucia przynależności do wielokulturowej i wielojęzycznej wspólnoty narodów europejskich.

Poszczególne cele i treści nauczania zgrupowano w trzech obszarach (domenach). Relacje zachodzące pomiędzy nimi przedstawia rycina 3. Obszary „Komunikacja i język”, „Literatura i twórczość” oraz „Kultura i media” są ze sobą zintegrowane, ich zakresy częściowo zachodzą na siebie, a wspólnym rdzeniem dla nich wszystkich są umiejętności słuchania, czytania, mówienia i pisania.

Rodzaj wzajemnych zależności pomiędzy poszczególnymi domenami najlepiej oddają ogólne cele nauczania języka chorwackiego, w sformułowaniu których nie kierowano się ścisłym podziałem na kształcenie językowe, kulturowe, literackie i medialne. Tworzą one spójną całość obejmującą wszystkie aspekty nie tylko kształcenia, ale także wychowania.

Ryc. 3. Obszary (domeny) organizacji celów i treści nauczania w ramach przedmiotu „język chorwacki”

Źródło: *Nacionalni kurikulum nastavnoga predmeta Hrvatski jezik*, s. 6

Wychowawczo edukacyjne cele nauczania języka chorwackiego przedstawione w curriculum to zatem:

- osiągnięcie umiejętności rozumienia, wartościowania i tworzenia różnych tekstów mówionych i pisanych oraz świadomego stosowania strategii komunikacyjnych;
- przyswojenie zasad komunikacji kulturowej;
- uświadomienie potrzeby zachowania chorwackich dialektów i gwar;
- zrozumienie i zaakceptowanie różnic międzykulturowych oraz identyfikowanie i przełamywanie stereotypów i uprzedzeń wobec innych narodów i języków;

- kształtowanie krytycznego podejścia do informacji zebranych z różnych mediów oraz wartościowanie i twórcze przekształcanie tych informacji ze względu na cel, formę oraz intencję;
- stosowanie rozmaitych strategii komunikacyjnych w praktyce językowej;
- dowartościowanie kultury i wartości czytania – przyjęcie chorwackiej kultury i tradycji jako części tożsamości osobistej i narodowej;
- rozwijanie wyobraźni, kryteriów oceny estetycznej i etycznej na podstawie czytanych tekstów literackich;
- poszukiwanie w literaturze różnych narodów źródeł wiedzy, doświadczenia, uniwersalnych wartości oraz idei¹⁵.

Dla poszczególnych domen ustalono zakresy treści, do których określono oczekiwane wychowawczo-edukacyjne efekty kształcenia (ryc. 4).

Ryc. 4. Treści kształcenia w poszczególnych obszarach (domenach) przyjęte jako punkt wyjścia do ustalania wychowawczo-edukacyjnych efektów nauczania języka chorwackiego

Źródło: *Nacionalni kurikulum nastavnoga predmeta Hrvatski jezik*, s. 8

Kształcenie językowe

W chorwackiej koncepcji nauczania języka ojczystego kształcenie językowe przyporządkowane zostało domenie „Komunikacja i język”, w skład której wchodzi następujące elementy: 1) Rozmawianie, 2) Słuchanie, 3) Mówienie, 4) Czytanie, 5) Pisanie, 6) Gramatyka, 7) Leksyka, 8) Język w kontekście (ryc. 4.). Analiza proponowanych efektów kształcenia pozwala stwierdzić, iż domena ta obejmuje rozwój:

- kompetencji językowych, pragmatycznych, strategicznych i społecznych;
- kompetencji rozumienia i tworzenia tekstów w różnych gatunkach, o rozmaitych strukturach celach i funkcjach;

¹⁵ Por. *Nacionalni kurikulum...*, s. 4.

- umiejętności społecznych uczniów, tj. wymiany myśli, poglądów, doświadczeń, wchodzenia w interakcje z innymi ludźmi, w różnych kontekstach i sytuacjach komunikacyjnych;
- strategii komunikacyjnych koniecznych do zrozumienia i tworzenia tekstu na podstawie uprzednio zdobytej wiedzy;
- umiejętności właściwego odczytywania tekstów informacyjnych oraz tekstów literackich, tj. ich analizowania i interpretacji oraz rozumienia kontekstu i poszczególnych poziomów znaczeń;
- świadomości siebie jako osoby, która buduje i wyraża własną tożsamość oraz szanuje tożsamość osób należących do innej wspólnoty kulturowej i językowej¹⁶.

Należy zaznaczyć, że w zasadniczym tekście curriculum nie objaśnia się terminów używanych do przedstawiania ogólnych koncepcji, celów oraz efektów kształcenia. Zastosowany w dokumencie metajęzyk objaśniony został w specjalnym załączniku, który zawiera słownik stosowanych w curriculum terminów i pojęć¹⁷. Dla domeny: „Język i komunikacja” obszerne artykuły dotyczą nie tylko pojęć kluczowych (komunikacja, język, czytanie, pisanie, leksyka, tekst itp.), ale także szczegółowych zagadnień takich jak, np.: norma językowa, norma gramatyczna, norma ortoepiczna, norma leksykalna, norma ortograficzna lub akty mowy, język standardowy, założenia kognitywnego podejścia do języka. Niezwykle starannie opracowano również konstytutywne dla całej koncepcji curriculum pojęcia kompetencji komunikacyjnej i budujących ją kompetencji składowych: lingwistycznej, gramatycznej, leksykalnej, dyskursywnej, interkulturowej i międzykulturowej, pragmatycznej, socjolingwistycznej oraz strategicznej. Szczegółowe omówienie metodologicznych inspiracji, których źródła odnaleźć można we wskazanej w dołączonym do curriculum bibliografii, wymagałoby opracowania w odrębnym artykule. Warto jeszcze podkreślić, że w słowniku znalazły się także objaśnienia terminów związanych z nauczaniem języka chorwackiego jako obcego oraz z lingwodydaktyką.

Przyjęcie podejścia komunikacyjno-funkcjonalnego za dominantę konstrukcyjną całego curriculum ma swoje odzwierciedlenie w sposobie przedstawienia zakładanych efektów kształcenia, które w dokumencie nazwano strategiami komunikacyjnymi. Są one definiowane jako strategie uczenia się, które uczeń stosuje w celu opanowania umiejętności takiego projektowania oraz kontrolowania swojej produkcji i recepcji językowej, aby komunikować się w zadowalający sposób¹⁸. Zgodnie z tym założeniem podstawowe dla wszystkich trzech domen sprawności językowe, a więc słuchanie i czytanie oraz mówienie, rozmawianie i pisanie (ryc. 3) ujęte zostały w formie zoperacjonalizowanych celów edukacyjnych, wskazujących na konkretne działania ucznia.

---

¹⁶ Por. *Nacionalni kurikulum...*, s. 5.

¹⁷ Tamże s. 302–313.

¹⁸ Tamże, s. 311.

STRATEGIE KOMUNIKACYJNE**ODBIÓR (recepcja)****SŁUCHANIE I CZYTANIE**

- zadaje pytania przed słuchaniem/czytaniem tekstu, przewiduje problematykę, treść tekstu,
- czytając i pisząc identyfikuje główne idee tekstu,
- wykonuje notatki podczas słuchania/czytania tekstu,
- wyodrębnia nowe słowa i pojęcia podczas słuchania/czytania tekstu, a następnie sprawdza ich znaczenie, posługując się słownikiem,
- wyodrębnia słowa kluczowe, ważne/nieważne w zdaniu, fragmencie tekstu oraz w całym tekście,
- podsumowuje, analizuje, porządkuje, syntetyzuje oraz stosuje nowe informacje i idee z czytanego/słuchanego tekstu,
- stawia pytania w celu sprawdzenia stopnia zrozumienia tekstu czytanego/słuchanego,
- swoimi słowami streszcza, opisuje, objaśnia tekst po jego wysłuchaniu/przeczytaniu w celu lepszego zrozumienia tekstu,

CZYTANIE

- przygotowuje się do czytania tekstu, określa jego cel, przegląda tekst, aby wyodrębnić główne (kluczowe) części i informacje,
- aktywuje posiadaną wiedzę i wykorzystuje ją do odczytania tekstu,
- czyta tekst po cichu („wewnątrz”) lub na głos, aby zrozumieć całość czytanego fragmentu bądź cały tekst,
- czyta tekst fragmentami i parafrazuje przeczytaną treść w celu zrozumienia tekstu jako całości,
- wyodrębnia (podkreśla) kluczowe dane, nowe informacje, główne idee,
- ponownie czyta zdania, fragmenty tekstu, rozdziały, których nie zrozumiał, aby lepiej je przyswoić.

NADAWANIE (produkcja)**ROZMAWIANIE, DYSKUTOWANIE, MÓWIENIE**

- jasno wyraża swoje myśli, pragnienia, potrzeby i uczucia w czasie rozmowy, dyskusji i mówienia,
- wybiera słowa, które wywołują pozytywne emocje podczas rozmowy, dyskusji, mówienia,
- prawidłowo posługuje się mową ciała, komunikacją werbalną i pozawerbalną oraz właściwie ją odczytuje,
- stosuje techniki pokonywania stresu i poczucia dyskomfortu podczas rozmowy, dyskusji, mówienia,
- wykazuje się empatią w rozmowie oraz dyskusji,
- inicjuje rozmowę z innymi osobami w różnych sytuacjach komunikacyjnych,
- nawiązuje dialog, rozmowę, dyskusję, odpowiadając i zadając pytania.

MÓWIENIE I PISANIE

- przygotowuje i planuje kształt tekstu w zależności od przedmiotu, celu i przeznaczenia,

- sporządza plan/konspekt tekstu,
- samodzielnie pisze tekst na podstawie planu, wykorzystując własne notatki oraz wyciągi z różnych źródeł,
- stosuje nowo poznane słowa oraz pojęcia,
- samodzielnie dobiera słownictwo oraz środki językowe w zależności od struktury, celu i tematu tekstu,
- samodzielnie sprawdza, ocenia i koryguje formę tekstu mówionego/pisanego pod względem treści oraz ekspresywności,
- analizuje tekst, aby określić jego wpływ na odbiorcę,
- z własnej inicjatywy zwraca się o pomoc w razie trudności w tworzeniu tekstów,
- zwraca się z prośbą o opinię na temat pisanego/mówionego tekstu.

Koncepcje nauczania gramatyki

Jak już wspomniano, wśród kompetencji składowych bazowego dla curriculum pojęcia kompetencji komunikacyjnej znalazła się kompetencja gramatyczna. W aktualnie obowiązujących założeniach programowych nauczania języka chorwackiego podkreśla się, że język to wspólne dobro kulturowe. Za jego pośrednictwem buduje się szacunek do narodowej literatury i kultury, a także do samego języka chorwackiego jako języka urzędowego w Republice Chorwacji. Kładzie się również nacisk na fakt, że nauczanie chorwackiego pomaga uczniom w ich rozwoju osobistym i wraz z nauczaniem innych przedmiotów przygotowuje do aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym¹⁹. Ogólny cel nauczania języka rozumiany jest jako opanowanie standardowego języka chorwackiego²⁰, czyli przyswojenie/nabycie struktur językowych i słownictwa²¹, natomiast pojęcie „gramatyka” (traktowane synonimicznie z pojęciem „język chorwacki”) autorzy aktualnego programu ujmują następująco: język chorwacki (gramatyka) zawiera wiedzę gramatyczną, obejmującą wiedzę językową oraz kompetencje językowe. Na umiejętności językowe składa się znajomość zarówno koncepcji lingwistycznych, jak i odpowiedniej terminologii językowej, praw językowych, zasad, norm i paradygmatów. Gramatyka obejmuje zatem: znajomość norm językowych, wzbogacanie słownictwa, rozumienia zjawisk językowych i pojęć²². Podstawowym zadaniem edukacji językowej wskazanym w przywołanym dokumencie jest rozwój ekspresji językowej oraz komunikacyjnych możliwości uczniów w celu tworzenia poprawnych ortoepicznie, ortograficznie, składniowo i kompozycyjnie wypowiedzi ustnych i pisemnych. Wdrażanie do osiągnięcia tych umiejętności powinno mieć formę zróżnicowanych ćwiczeń językowych, które pomogą uczniom zorganizować i stylistycznie zaprojektować wypowiedzi ustne i pisemne²³.

---

¹⁹ S. Rumora, A. Škoda, *Elementi, načini i postupci vrjednovanja u nastavi hrvatskog jezika*, školska godina: 2010./2011, s. 2, file:///C:/Users/Danuta/Downloads/HRVATSKI%20JEZIK.pdf [dostęp: 10.06.2016].

²⁰ Tamże, s. 2.

²¹ Tamże, s. 3.

²² Tamże, s. 3–4.

²³ Tamże, s. 4.

Nietrudno zauważyć, że nacisk położony został głównie na zdobywanie praktyczno-teoretycznej wiedzy gramatycznej, w której autorzy programu widzą, co prawda, ważny środek służący komunikowaniu się, ale to nie ono jest ośrodkiem działań edukacyjnych. Podejście funkcjonalno-komunikacyjne pojawia się w nowej propozycji kształcenia językowego w analizowanym curriculum. Zasadniczą kwestią różnicującą obie koncepcje jest leżące u ich podstaw samo rozumienie języka, który w curriculum definiuje się jako zjawisko wyjątkowe, typowe jedynie dla człowieka; abstrakcyjny system znaków służący przede wszystkim do komunikacji, choć istnieje również szereg innych jego funkcji, takich jak rozumienie świata, wartościowanie, tworzenie, samopoznanie itd. Ponadto autorzy curriculum deklarują konstruktywistyczne podejście do języka, które opiera się na trzech podstawowych założeniach:

- znajomość języka wyrasta z jego stosowania,
- język nie jest autonomiczną zdolnością poznawczą, ale jest ściśle powiązany z innymi zdolnościami poznawczymi i dziedzinami wiedzy,
- gramatyka służy konceptualizacji rzeczywistości pozajęzykowej²⁴.

Przyjęte założenia dowodzą kognitywnego podejścia do problemu edukacji językowej. Przypomnijmy, że po pierwsze językoznawstwo kognitywne to podejście do badań nad językiem, które zakłada, że język jest integralną częścią ludzkiego funkcjonowania poznawczego i wobec tego jego opis musi odwoływać się do tego, co o funkcjonowaniu ludzkiego mózgu i umysłu wiadomo z innych dziedzin nauki, a po drugie – język jest przede wszystkim narzędziem komunikowania znaczenia i że wszystkie elementy języka (poczynając od najprostszych słów, a kończąc na najbardziej złożonych konstrukcjach gramatycznych) odgrywają swą rolę w wypełnianiu tej funkcji.

Kognitywny aspekt rozumienia zagadnień gramatycznych w curriculum sprawił, że pojawiają się w nim konkretne wiadomości, pojęcia gramatyczne i odwołania do poszczególnych działów gramatyki, ale wszystkie one podporządkowane są – od etapu wczesnoszkolnego po szkołę średnią (zarówno licealną, jak i zawodową) – funkcjonalności wiedzy gramatycznej służącej poprawnej i efektywnej komunikacji, niezbędnej zarówno w życiu codziennym, jak i edukacji szkolnej.

Tak pojętej funkcji nauczania gramatyki jako elementu składowego domeny „Język i komunikacja” służą zawarte w tym obszarze edukacji efekty kształcenia dotyczące poszczególnych etapów nauczania języka chorwackiego. Sposób formułowania efektów kształcenia z zakresu gramatyki przedstawia zamieszczony poniżej fragment odnoszący się do nauczania na etapie szkoły podstawowej:

KOMUNIKACJA I JĘZYK KL. 1-4

A. 1. 6²⁵

Objaśnia swoimi słowami znaczenie wyrazów, co skutkuje prowadzeniem rozmowy na temat przeczytanego lub usłyszanego tekstu.

A. 2. 6

Odpowiednio do sytuacji komunikacyjnej wyjaśnia i stosuje wyrazy, zwroty oraz zdania.

²⁴ Por. *Nacionalni kurikulum...*, s. 305.

²⁵ Obecna przy poszczególnych symbolach efektów kształcenia cyfra „6” oznacza treści gramatyczne (cyfry 1, 2, 3 itd. oznaczają klasę pierwszą, drugą itd.).

A. 3. 6

Odpowiednio do sytuacji komunikacyjnej wyjaśnia i stosuje wyrazy, zwroty oraz zdania, łącząc je w krótki, spójny tekst.

A. 4. 6

Uczeń łączy słowa w wyrażenia, zdania i tekst o prostej konstrukcji, funkcjonalnie stosując wiedzę językową.

A. 5. 6

Uczeń tworzy tekst i stosuje morfologiczną wiedzę o wyrazach odmiennych i nieodmiennych na przykładach prototypowych oraz innych, bardziej złożonych.

A. 7. 6

Uczeń tworzy tekst i stosuje wiedzę o strukturze gramatycznej i komunikacyjnej zdań prototypowych i złożonych.

A. 8. 6

Uczeń tworzy tekst i stosuje składniową wiedzę o zdaniach, tworząc struktury prototypowe oraz złożone²⁶.

Szczegółowe efekty podsumowuje w curriculum opis realizacji efektów kształcenia w zakresie edukacji gramatycznej, który wskazuje konkretne umiejętności językowo-komunikacyjne wynikające ze zdobytej wiedzy gramatycznej, np.: Uczeń objaśnia kompozycję zdań pojedynczych i złożonych, w odniesieniu do podstawowej struktury zdania na przykładach prototypowych i najczęściej stosowanych. Stosuje wewnętrzną/immanentną wiedzę językową do objaśniania struktury zdań na podstawie przykładów. Objaśnia proste zdania ze względu na relacje pomiędzy orzeczeniem i podmiotem. Rozróżnia zdania złożone współrzędnie, podrzędnie i wielokrotnie ze względu na liczbę zdań składowych oraz rodzaj ich połączeń (łączenie spójnikowe, łączenie bezspójnikowe). Rozróżnia rodzaje zdań: pojedyncze nierozwinięte, pojedyncze rozwinięte; współrzędnie złożone: łączne, przeciwstawne, rozłączne itd.; podrzędnie złożone: orzecznikowe, podmiotowe, okolicznikowe miejsca, czasu, przyczyny, przyzwolenia.

Podobna sytuacja jest w szkole średniej. Uszczegółowiona wiedza gramatyczna (m.in. z zakresu morfologii i fonologii języka²⁷) przekłada się na składniową i morfologiczną wiedzę na poziomie metajęzykowym, która prowadzi do rozwoju komunikacyjnych kompetencji językowych i znajomości języka, np.: uczeń opisuje związki między zdaniami w tekście oraz funkcjonalnie stosuje je w tekście konstruowanym przez siebie. Opisuje i wyjaśnia w odniesieniu do tekstu system fonologiczny języka

²⁶ Por. *Nacionalni kurikulum...*, s. 45–114.

²⁷ Przykładowe efekty kształcenia z zakresu gramatyki w szkole licealnej: Różnicuje i opisuje wyrazy jako MORFOLOGICZNE JEDNOSTKI SKŁADNIOWE w zdaniu i tekście. Wyjaśnia różnicę między słowami jako kategoriami morfologicznymi i składniowymi oraz przytacza przykłady. Opisuje FUNKCJE I FORMY CZASOWNIKA w zdaniu i podaje przykłady. Rozróżnia funkcje składniowe i znaczenie wyrazów, np. funkcje przyminka, spójnika. Rozróżnia ZNACZENIE CZASÓW I TRYBÓW. Stosuje stronę czynną i bierną do przekształcania zdania ze względu na potrzeby komunikacyjne. Stosuje wiedzę językową do tworzenia tekstów i nadawania im ekspresyjności. Opisuje i wyjaśnia SYSTEM FONOLOGICZNY JĘZYKA chorwackiego w tekście i stosuje wiedzę językową przy przekształcaniu języka mówionego na pisany oraz pisanego na język mówiony (głosy, fonemy, akcenty). Por. *Nacionalni kurikulum...*, s. 126–162.

chorwackiego i stosuje wiedzę językową przy przekształcaniu języka mówionego na pisany oraz pisanego na język mówiony (głosy, fonemy, akcenty). Funkcjonalnie stosuje wiedzę językową do konstruowania tekstu w zależności od jego rodzaju i celu²⁸.

Takie podejście nie oznacza oczywiście rezygnacji z niezbędnej wiedzy pragmatycznej, dlatego np. podkreśla się konieczność wprowadzania takich pojęć, jak norma językowa, która powinna odwoływać się do fonologicznej, morfologicznej i składniowej struktury języka, a także określać, które zjawiska językowe i w jakich sytuacjach komunikacyjnych należy uznać za prawidłowe, a które za nieprawidłowe. Wymaga się również nauczania gramatyki normatywnej, tj. wzorców teoretycznych, ale mają one służyć kształtowaniu indywidualnego języka ucznia²⁹.

Uporządkowane w układzie tabelarycznym efekty kształcenia opatrzone są komentarzami odnoszącymi się do kolejnych działów nauczania, np.: „Zdobycie metajęzykowej wiedzy o systemie fonetycznym, fonologicznym i prozodycznym na poziomie szkoły zawodowej skierowane jest na rozwój językowych kompetencji komunikacyjnych i prowadzi do prawidłowego posługiwania się językiem w codziennych sytuacjach komunikacyjnych”³⁰. Tego typu uwagi wzmacniają przekaz zawarty w częściach wstępnych curriculum i przypominają o komunikacyjno-funkcjonalnych założeniach nauczania w obszarze „Język i komunikacja”.

Konkluzja

Prezentacja koncepcji narodowego curriculum jest z konieczności ograniczona. Do jej przybliżenia polskiemu czytelnikowi posłużono się w tym artykule przykładem jednego tylko obszaru kształcenia „Język i komunikacja”, który można by poddać dalszym, pogłębionym analizom. Celem artykułu jest jednak wyłącznie ogólna prezentacja spójnego, konsekwentnie ustrukturyzowanego projektu, który obejmuje wszystkie stopnie szkolnej i akademickiej edukacji oraz wyznacza wspólne dla nich obszary kształcenia. Zmiany polityczne, które zaszły w Chorwacji po opublikowaniu projektu curriculum, spowodują, że prawdopodobnie nie będzie on poddawany szerokim konsultacjom i w efekcie nie zostanie wprowadzony w życie. Nie zmienia to faktu, że może on posłużyć jako inspiracja do prac nad tworzeniem koncepcji kształcenia obejmującej cały system polskiej lub innej edukacji. Dla dydaktyków języka polskiego stanowi zaś cenne źródło porównawcze i bodziec do dalszych prac nad efektywnym nauczaniem naszego języka ojczystego.

Bibliografia

Rapacka J., *Śródziemnomorze. Europa Środkowa, Bałkany. Studia z literatur południowosłowiańskich*, Kraków 2002.

Okuka M., *Żegnaj serbsko-chorwacki!*, „Krasnogruda” 1997, nr 3, s. 117–119.

---

²⁸ Tamże.

²⁹ Tamże, s. 306.

³⁰ Tamże, s. 162.

Netografia

Baseline of the Croatian Qualifications Framework, cyt. za *Croatian Qualifications Framework. Introduction to Qualifications* (2010), [w:] *Chorwacka Rama Kwalifikacji*, Instytut Badań Edukacyjnych. Instytut badawczy, bibliotekakrk.ibe.edu.pl/opac_css/doc_num.php?explnum_id=362 [dostęp: 15.10.2016].

Chorwacka rama kwalifikacji, Instytut Badań Edukacyjnych. Instytut badawczy, s. 2. W: biblioteka-krk.ibe.edu.pl/opac_css/doc_num.php?explnum_id=362 [dostęp: 15.10.2016].

Chorw. Zakon o HKO, public.mzos.hr/fgs.axd?id=18745, [w:] *Chorwacka Rama Kwalifikacji*, Instytut Badań Edukacyjnych. Instytut badawczy, bibliotekakrk.ibe.edu.pl/opac_css/doc_num.php?explnum_id=362 [dostęp: 15.10.2016].

Czapiewski K.Ł., *Edukacja*: geozeta.pl/artykuly, Europa, 16 [dostęp: 20.10.2016].

kwalifikacje.hr/zakon-o-hko-u-stupio-na-snagu. [w:] *Chorwacka Rama Kwalifikacji*, Instytut Badań Edukacyjnych. Instytut badawczy, bibliotekakrk.ibe.edu.pl/opac_css/doc_num.php?explnum_id=362 [dostęp: 15.10.2016].

Nacionalni kurikulum nastavnoga predmeta Hrvatski jezik. Prijedlog, Zagreb 2016, [w:] *Predmetni kurikulum-Hrvatski jezik.pdf* [dostęp: 15.05.2016].

Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje, public.mzos.hr/Default.aspx?sec=2685 [dostęp: 15.05.2016].

prezi.com/o1hkcpuyto8l/system-oswiaty-w-chorwacji/ [dostęp: 20.10.2016].

Program Międzynarodowej Oceny Umiejętności Uczniów. OECD PISA. Programme for International Student Assessment. Wyniki badania 2012 w Polsce, red. M. Federowicz, Ministerstwo Edukacji Narodowej, ifispan.waw.pl. [dostęp: 12.12.2016].

Rumora S., Škoda A., *Elementi, načini i postupci vrjednovanja u nastavi hrvatskog jezika*, školska godina: 2010/2011, s. 2, file:///C:/Users/Danuta/Downloads/HRVATSKI%20JEZIK.pdf [dostęp: 10.04.2016].

Language education concepts entered in the Croatian equivalent of the core curriculum mother tongue teaching

Abstract

This article presents a concept of Croatian national curriculum which aims to harmonize school subjects at each step of education phase – from kindergarten to studies. The authors show the way of document's elaboration and rules that put teaching contents in order. They pay special attention to an interesting concept of uniform structuring of 'Croatian language' (school subject) content. They present this concept basing on language education that is acknowledged by curriculum authors as a base of other subjects' instruction. Language education (the choice of subject's education content, setting objectives and effects of education) was based on communicative-cognitive approach and functional grammar teaching.

Key words: Croatian education system, curriculum, subject 'Croatian', language education

Danuta Jastrzębska-Golonka – doktor habilitowany nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa; prof. nadzw., kierownik Pracowni Dydaktyki Literatury i Języka Polskiego Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Opublikowała szereg artykułów z zakresu m.in. językoznawstwa stosowanego, historii dydaktyki polskiej, dydaktyki literatury i języka polskiego, problematyki nauczania i funkcjonowania dzieci niepełnosprawnych, języka młodzieży szkolnej, literatury dla dzieci i młodzieży. Autorka monografii: *Fonetyka wczoraj i dziś. Ewolucja wiedzy fonetycznej w opracowaniach i podręcznikach gramatyki dla szkół średnich okresu międzywojennego na tle historii nauczania języka polskiego* (Bydgoszcz 2004) oraz *Konceptualizacja świata przedstawionego w języku najnowszego przekładu tekstów Hansa Christiana Andersena* (Bydgoszcz 2011).

Agnieszka Rypel – doktor habilitowany, profesor nadzwyczajny w Instytucie Filologii Polskiej i Kulturoznawstwa Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Opublikowała kilkadziesiąt artykułów, których tematyka obejmuje szeroko pojęte zagadnienia związane z dydaktyką literatury i języka polskiego. Autorka monografii *Nauczanie komunikacyjne w kształceniu uczniowskich wypowiedzi pisemnych. Problemy. Badania eksperymentalne. Implikacje dydaktyczne* (Bydgoszcz 2007) oraz *Ideologiczny wymiar dyskursu edycyjnego. Na przykładzie podręczników języka polskiego z lat 1918–2010* (2012).